

Король М.М.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Дуран В.І.

*аспірант
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Korol Maryna

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

Duran Volodymyr

*Postgraduate Student
Uzhhorod National University*

МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

Анотація. У статті досліджуються макроекономічні наслідки впливу світових фінансових криз. Визначено, що фінансові кризи негативно впливають на ріст валового внутрішнього продукту країни, експорт та імпорт країн. Тим не менш, загальний показник глобального валового внутрішнього продукту маскує важливі регіональні відмінності, які мали місце під час фінансових криз. Стверджується, що необхідною умовою успішного функціонування економіки будь-якої країни є наявність конкурентоспроможної робочої сили. Аналіз рівня зайнятості в досліджуваних нами країнах до 2019 року (року пандемії) показав позитивну динаміку. Відносно України, то зміни на ринку праці, пов'язані з війною, підтримують високий рівень безробіття. Зроблено висновок, що оскільки фінансові кризи є неминучими, то пакети фінансових стимулів були і мають бути основною стратегією урядів, які намагалися подолати наслідки глобальної економічної кризи.

Ключові слова: фінансова криза, експорт, імпорт, валовий внутрішній продукт, зайнятість населення, міжнародні економічні відносини, світове господарство.

Вступ та постановка проблеми. Протягом останніх кількох десятиліть світова економіка неодноразово зазнавала світові фінансові кризи, які вражали як економічно розвинені країни, так і ті, що розвиваються. У 1997 році надзвичайно потужна фінансова криза сколихнула всі країни Азійського регіону, підірвавши таким чином їхній розвиток. Важливим уроком з азійської фінансової кризи було те, що «здоровий» банківський сектор є найважливішим елементом «здорової» фінансової системи. Через десять років ми стали свідками кризи субстандартного іпотечного кредитування. Фінансові ринки обвалилися, а реальна економіка збанкрутувала, піднявши депресію до високого рівня. З багатьма банкрутствами банків, знеціненням валют і падінням ринків ця криза вважається найсерйознішою кризою, яку коли-небудь знав світ. Саме тому, надзвичайно важливим є глибокий аналіз макроекономічних наслідків світових фінансових криз, що є об'єктом нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження світових фінансових

криз присвячено роботи таких науковців: Ф. Мишкін, Л. Вентур, М. Кукі, Р. Балхадж, П. Мішра [7], С. Шарма [1], В. Шевчук, В. Мазуренко, М. Король, Ю. Черняк [18]. Проте, на сьогодні в умовах війни особливої актуальності набуває опрацювання й глибокий аналіз макроекономічних наслідків впливу фінансових криз.

Метою статті є аналіз макроекономічних наслідків впливу світових фінансових криз.

Результати дослідження. Як зазначає науковець Ш. Шарма, стійкість Китаю від зараження «азійського грипу» можна пояснити наступним [1]:

По-перше, на відміну від практично всіх інших азійських економік, які безпосередньо постраждали від фінансових потрясінь, юань не є конвертованим для операцій на рахунку капіталу. Натомість його можна конвертувати лише на поточному рахунку (тобто для обміну грошей потрібна офіційна документація законної торгівлі чи іншої затвердженої транзакції).

По-друге, на відміну від докризового Таїланду, Південної Кореї, Індонезії чи Малайзії, які були дуже обтяжені короткостроковими борговими

зобов'язаннями, приблизно 90% зовнішнього боргу Китаю є середньостроковим та довгостроковим, більшість із них мають форму прямих інвестицій, переважно спільних підприємств, які є дуже неліквідними та їх важко швидко вивести.

По-третє, з 1994 року в Китаї спостерігалось позитивне сальдо рахунку поточних операцій і балансу поточних операцій.

По-четверте, на відміну від більшості постраждалих азіатських економік, Китай не страждає від значних коливань валютного курсу.

І, по-п'яте, величезний розмір і різноманітність китайської економіки допомогли їй краще протистояти кризі. Оскільки внутрішній ринок Китаю величезний, промисловість Китаю (у відносному вираженні) менше залежить від світових ринків.

Аналіз фінансових криз показує, що вони негативно впливають на економічне зростання країни. Ці втрати супроводжувалися зменшенням валового внутрішнього продукту, експорту та імпорту країн, збільшенням рівня безробіття, тощо.

Проаналізуємо більш детально, як фінансові кризи впливали на валовий внутрішній продукт (ВВП) країн, дослідження яких викликає значний інтерес у науковій спільноті. Падіння ВВП є однією з найбільш важливих характеристик економіки, яка переживає фінансову кризу.

Група науковців, вивчаючи вибірку з 17 ринків, що розвиваються, та 11 розвинених країн за 31 рік (1980–2011 рр.), виявили, що фінансові кризи мають негативний і значний вплив на економічне зростання досліджуваних ними країн, більше того банківські кризи обходяться дорожче і є глибшими. Що стосується криз-близнюків, то їхній вплив видається серйознішим і стійкішим, ніж у випадку інших типів криз [2].

Дані, наведені в таблиці 1 свідчать про те, що у вибірці досліджуваних нами країн світові фінансові кризи негативно вплинули на ріст ВВП. Тим не менш, загальний показник глобального ВВП маскує важливі регіональні відмінності, які мали місце під час фінансових криз. Так, зокрема під час фінансової кризи 2007–2008 рр. у той час як більш розвинені економіки Північної Америки, Західної Європи та Японії сильно постраждали, а також країни, які залежать від них у торгівлі чи фінансах, великі економіки, що розвиваються, такі країни, як Китай та Індія протистояли цій тенденції. Зокрема, величезне фінансове стимулювання Китаю в 2008–2009 роках, ймовірно, багато в чому запобігло подальшому «сповзанню» світової економіки в депресію.

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, варто звернути увагу на вплив військових конфліктів чи війн

Таблиця 1

Динаміка ВВП, 1998–2023 рр., млрд дол

ВВП	США	ЄС	Велика Британія	Китай	Індія	Україна
1998	9 063,819	7 969,83	1 654,997	1 029,061	421,351	41,883
1999	9 631,174	7 925,88	1 689,408	1 094,010	458,820	31,581
2000	10 250,948	7 276,39	1 666,049	1 211,332	468,395	32,575
2001	10 581,90	7 393,61	1 648,765	1 339,401	485,441	39,310
2002	10 929,113	8 083,52	1 785,781	1 470,558	514,938	43,956
2003	11 456,442	9 932,13	2 056,705	1 660,281	607,699	52,010
2004	12 217,193	11 418,90	2 243,047	1 955,347	709,149	67,220
2005	13 039,199	11 910,07	2 544,813	2 285,961	820,382	89,238
2006	13 815,587	12 712,64	2 709,978	2 752,119	940,260	111,885
2007	14 474,227	14 727,52	3 092,996	3 550,328	1 216,736	148,734
2008	14 769,858	16 295,38	2 931,684	4 594,337	1 198,895	188,110
2009	14 478,065	14 762,73	2 417,566	5 101,691	1 341,888	121,522
2010	15 048,964	14 556,04	2 491,397	6 087,192	1 676,616	141,209
2011	15 599,728	15 765,05	2 666,403	7 551,545	1 823,052	169,334
2012	16 253,972	14 641,51	2 706,341	8 532,186	1 827,638	182,592
2013	16 843,191	15 294,70	2 786,315	9 570,471	1 856,722	190,499
2014	17 550,680	15 651,16	3 065,223	10 475,625	2 039,126	133,504
2015	18 206,021	13 553,68	2 934,858	11 061,573	2 103,588	91,031
2016	18 695,111	13 888,51	2 699,660	11 233,314	2 294,797	93,356
2017	19 477,336	14 765,54	2 683,489	12 310,492	2 651,474	112,091
2018	20 533,057	15 980,99	2 878,152	13 894,907	2 702,930	130,891
2019	21 380,976	15 693,43	2 857,058	14 279,968	2 853,606	153,883
2020	21 060,474	15 381,17	2 704,609	14 687,744	2 671,595	156,618
2021	23 315,081	17 315,22	3 122,480	17 820,459	3 150,307	199,765
2022	25 439,70	16 746,54	3 089	17 881,78	3 353,47	161,99
2023	27 360,94	18 349,39	3 340,030	17 794,78	3 549,92	178,76

Джерело: складено авторами за даними [3], [4], [5]

на ВВП. Так, зокрема ВВП України лише за два роки, між 2013 і 2015 роками, різко скоротився майже вдвічі. Це дуже значне скорочення відбулося в основному через збройний конфлікт у східній частині країни, який спричинив переміщення багатьох її жителів. У 2021 році ВВП України оцінювався у майже 200 мільярдів доларів. Для порівняння, минулого року ВВП країни становив понад 156 мільярдів доларів США.

У 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення росії ВВП України впав майже на 30%. У 2023 році економічне зростання перевищило очікування: за останньою оцінкою Національного банку України (НБУ), річне зростання реального ВВП становило 5,7% (на початку 2023 року прогноз НБУ становив 0,3%). Згідно з базовими прогнозами НБУ та МВФ, зростання в наступні роки очікується на рівні вище 4%. Інтенсивність та тривалість російської агресії залишається основним джерелом прогнозованої невизначеності [6].

У сучасному світі жодна країна не може жити чи функціонувати в економічній ізоляції. Усі аспекти національної економіки (промисловість, сфера послуг, рівень доходів і зайнятості, умови життя) пов'язані з економікою її торговельних партнерів. Це призводить зокрема і до міжнародного руху товарів і послуг. Ми переконані в тому, що міжнародна торгівля є одним із тих факторів, які можуть підвищити рівень економічного зростання. Кризи мають властивість зосереджувати увагу на явищах, гідних дослідження та переосмислення. Одним з таких явищ є одночасне погіршення світової торгівлі. Так, в 2008 році обсяги світової торгівлі випереджали падіння світового ВВП.

Не менш цікавим, але менш вивченим явищем є спостереження того, що під час кризи імпорту падає більше, ніж експорт. Група науковців виявили, що якщо певна країна перебуває у фінансовій кризі, визначеній як банківська та/або боргова криза, потрібно близько 10 років для того, щоб її імпорту відновився до попереднього рівня [7]. Озираючись назад, можна сказати, що азіатська фінансова криза 1997–1998 років мала помітний вплив на азіатський імпорту, хоча й не такий тривалий, як передбачали. У зв'язку з цим було б корисно проаналізувати, чим можна пояснити більше падіння імпорту, ніж експорту, загалом і під час криз зокрема.

Беручи до уваги поведінку торговельних потоків можливі три прямі шляхи впливу фінансової кризи на міжнародну [8]:

- 1) глобальний попит і доходи,
- 2) фінансування торгівлі,
- 3) склад товарів міжнародної торгівлі.

Надзвичайно важливим є позитивний зв'язок між експортом та імпортом, оскільки це означає, що доки попит на експорт залишається високим, навіть якщо внутрішній попит слабшає, будь-який негативний вплив на імпорту з боку останнього буде пом'якшуватися. З іншого боку, якщо внутрішній

і зовнішній попит слабшають одночасно, то вплив на імпорту буде сильнішим.

Почнемо з того, що фінансова криза впливає на міжнародну торгівлю опосередковано через скорочення споживання, а отже, через зниження попиту на товари [9]. Зі зменшенням попиту на іноземні товари купується менше імпорту і продається менше експорту. Падіння попиту суттєво вплинуло на падіння торгівлі, але не може пояснити його повністю. Таким чином, зниження доходів через фінансову кризу є лише одним з факторів, що пояснюють падіння міжнародної торгівлі.

В таблиці 2 представлені дані експорту та імпорту окремих країн чи угруповань за період 1997–2024 рр.

Базуючись на аналізі дослідженні впливу фінансових криз на міжнародну торгівлю з використанням гравітаційного підходу та великого масиву даних, що охопило майже 70 країн-імпортерів та 200 країн-експортерів з 1950 по 2009 роки, науковці прийшли до висновку, що фінансові кризи мають сильніший негативний вплив на диференційовані товари порівняно із загальними експортними потоками. Крім того, негативний вплив фінансових криз зберігається навіть після врахування ефекту доходу. Таким чином, збільшення частки диференційованих товарів у міжнародній торгівлі може бути однією з можливих причин порівняно більшого впливу фінансової кризи 2008–2009 рр. на міжнародну торгівлю порівняно з попередніми фінансовими потрясіннями в післявоєнній економічній історії. Хоча падіння експорту призведе до одночасного падіння імпорту, воно навряд чи буде достатньо сильним, щоб спричинити падіння імпорту більше, ніж експорту. Для цього потрібне падіння інших компонентів сукупного попиту, таких як інвестиції та споживання, що особливо помітно під час кризових періодів. Ціни на імпорту та умови кредитування також мають позитивний та негативний вплив на імпорту відповідно. Зміни цін на акції, які відображають ділові та споживчі настрої, не є важливими [17].

На думку ряду українських дослідників, головні тригери кризи змінюються з часом. Якщо у 80-х роках основними тригерами були макроекономічні показники, то зараз найбільший вплив має зовнішнє середовище та основні сусіди. Беручи до уваги, що основний тригер кризи знаходиться за межами країни, негативний вплив кризи платіжного балансу не може бути поглинутий фіскальними чи монетарними інструментами. Вони переконані в тому, що основним завданням у довгостроковому періоді є диверсифікація джерел притоку капіталу та основних напрямків експорту. Це дозволить мінімізувати вплив окремих локальних криз. У короткостроковому періоді недопущення переростання кризи платіжного балансу у фінансову, боргову чи галузеву кризу має відбуватися за допомогою адміністративних механізмів (обмеження валютних операцій тощо) [18].

Необхідною умовою успішного функціонування економіки будь-якої країни є наявність

Таблиця 2

Експорт та імпорт у млн. дол. США, 1997-2023 рр.

	США		ЄС		Велика Британія		Китай		Індія		Україна	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
1997	687 533	898 025	2391,54	2231,71	278,907	305,135	182,792	142,370	34 794	41,429	14,217	17,125
1998	680435	944350	2513,83	2373,59	270,295	311 880	183,809	140,237	33,207	42,425	12 637	14 676
1999	692784	1059220	2529,77	2427,57	265,442	315,333	194,931	165 699	36 920	50 011	11 582	11 846
2000	781831	1217933	2597,01	2540,48	294 899	374,703	249,203	225 094	42,358	52 940	14 573	13 956
2001	729080	1140900	2639,50	2532,48	279,425	358,703	266 098	243,553	43,878	50,671	16 265	15 775
2002	693068	1200096	2837,38	2649,40	285 996	372 059	325,596	295,170	50 098	57,453	17 927	16 976
2003	724,737	1302834	3411,30	3223,13	312 060	425,369	438,228	412 760	59,361	72,431	23,067	23 020
2004	814,844	1525304	4109,33	3870,64	355 028	502 886	593,326	561,229	75,904	98,981	32,666	28 997
2005	901,041	1734849	4459,68	4272,29	392,744	528,461	761,953	659 953	100,353	140 862	34,228	36,122
2006	1037029	1918997	5037,94	4883,88	458,599	614,812	968,936	791,461	121,201	178,212	38,368	45,022
2007	1,162,538	2,017,121	5996,82	5811,99	454 005	679 918	1 220 060	956,115	145 898	218,645	49,294	60 601
2008	1299899	2,146,834	6697,62	6558,37	482 021	705,344	1 430 693	1,132,562	181,861	315,712	66 952	85,448
2009	1056712	1601896	5355,13	5109,99	359,616	552,042	1 201 647	1 005 555	176,765	266,402	39 696	45,413
2010	1 278 099	1 968 260	5868,80	5637,07	422 014	627,618	1 577 764	1 396 002	220,408	350 029	51 430	60,737
2011	1 481 682	2,263,619	6809,44	6544,07	517,289	717,606	1 898 388	1 743 395	301,483	462,403	68,393	82,608
2012	1 544 932	2,274,462	2251,60	2354,198	481,226	689,137	2 048 782	1,818,199	289 565	488,976	68, 694	84 ,657
2013	1 577 587	2 265 911	2311,656	2242,512	548,042	657,223	2 209 007	1 949 992	336,611	466 046	63320	76 986
2014	1,619,743	2,410,855	2260,956	2247,835	511,145	694,344	2,342,293	1 959 235	317,545	459,369	53,913	54,381
2015	1 501 846	2,313,425	1983,731	1918,104	466,296	630,251	2,273,468	1 679 564	264,381	390,745	38,127	37,516
2016	1 450 906	2,247,167	1930,053	1886,942	411,463	636,368	2 097 637	1 587 921	260,327	356,705	36,361	39 250
2017	1 545 810	2,405,277	2170,739	2090,461	441,847	640 908	2,263,371	1 843 793	294,364	444 052	43,428	49,439
2018	1,665,303	2,611,432	2308,470	2340,337	490 840	671,694	2,486,440	2,133,605	322,292	617 946	47,335	57,187
2019	1,644,276	2,567,492	2279,440	2302,365	468,322	692,494	2,499,207	2 079 285	323,251	478,884	50, 054	60, 800
2020	1,430,254	2,405,382	2174,373	1935,281	395,692	634,175	2 589 098	2 069 568	275,489	367 980	49,231	53,675
2021	1,753,137	2,932,976	2576,314	2510,166	470,548	688,237	3,362,302	2,684,363	394,814	570,402	65, 870	69, 963
2022	2 062,090	3372,902	2503,285	3026,887	532,343	821,631	3 593,601	2715,998	452,684	732,566	44,443	55,225
2023	2 018,542	3 168,471	2760,013	2714,822	521,185	791,638	3379,478	2566,763	431,412	672,140	36,185	63,562

Джерело: складено авторами за даними [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16]

конкурентоспроможної робочої сили. Аналізуючи дані, наведень в таблиці 3 стверджуємо, що рівень зайнятості в досліджуваних нами країнах та угрупованнях до 2019 року (року пандемії) зберігав позитивну динаміку.

Протягом багатьох років в Індії спостерігається значне зростання зайнятості. Зі збільшенням зайнятості майже на 36%, додавши близько 17 мільйонів робочих місць протягом 2016–2017 та 2022–2023 років, економічна траєкторія Індії демонструє стабільне створення робочих місць у ключових секторах. Відносно України, то ми переконані в тому, що перший рік після перемоги буде показовим відносно рівня зайнятості населення.

COVID-19 спричинив серйозний шок у сфері зайнятості: у 2020 році було втрачено 230 мільйонів штатних робочих місць, порівняно з 2019 роком. Після більш ніж чотирьох років пандемії ми бачимо ознаки сильного, але нерівномірного відновлення (табл. 3). Разом з тим, посилення продовольчої, паливної та фінансової криз, швидше за все,

погіршить цю перспективу та вплинуть на поточне відновлення.

Вагомою причиною менш вираженого падіння зайнятості в Європі, ніж у США під час пандемії, є різна політика на ринку праці. Так, у США основна увага була зосереджена на збільшенні щедрості систем допомоги по безробіттю (які за звичайних часів є набагато менш щедрими, ніж у Європі) та одноразових виплат для всіх осіб із доходом нижче певного порогу. Коен-Сеттон і Пізані-Феррі [22] дійшли висновку, що американські програми підтримки працевлаштування були набагато менш ефективними, ніж французький пакет.

Хоча рівень зайнятості рухається в позитивній динаміці, загалом залишаються великі концентровані та постійні втрати. Історія минулих фінансових криз свідчать про те, що повне відновлення до докризових тенденцій часто є міфом і призводить до проблем, зокрема для молоді. Під час попередніх криз ми переконалися в тому, що низько кваліфіковані працівники можуть страждати від нижчих

Таблиця 3

Зайнятість населення, 2014–2023 рр., %

Зайнятість населення	США	ЄС	Велика Британія	Китай	Індія	Україна
2014	53,5	46,0	53,5	66,4	50,7	51,9
2015	53,7	46,4	54,0	66,1	50,4	51,7
2016	54,1	47,1	54,7	65,7	50,0	51,6
2017	54,6	47,8	55,1	65,3	49,7	51,4
2018	54,9	48,4	55,5	64,9	49,3	52,5
2019	55,4	48,9	56,4	64,3	49,3	45,5
2020	51,5	47,9	56,2	61,7	44,0	43,8
2021	53,2	48,5	55,7	64,1	46,3	42,9
2022	54,7	49,6	56,1	63,6	*	*
2023	55,4	49,0	56,0	63,1	*	*

Джерело: складено авторами за даними [19], [20], [21]

*дані наявні у % вимірі

доходів протягом тривалого періоду після кризи, тоді як висококваліфіковані працівники швидко відновлюються, посилюючи нерівність.

Окрім негативних наслідків для працівників, які втрачають роботу або переходять на гіршу роботу, кризи та уповільнення можуть мати довгостроковий негативний вплив на траєкторії ринку праці нових учасників робочої сили.

Доведено, що працівники, які вперше вийшли на ринок праці у важкі часи, мають нижчі заробітки, ніж подібні працівники, які вийшли на ринок праці у сприятливі часи. Існує ризик того, що ця прихована криза зайнятості може бути забута в міру розгортання подальших криз. Навіть більше, великий потенційний вплив серед молоді та низько кваліфікованих працівників вимагає цілеспрямованої політики на ринку праці, щоб уникнути негативного впливу на ці групи. Це можуть бути програми навчання для перекваліфікації та підвищення кваліфікації, допомоги в працевлаштуванні та в підтримці підприємництва. Це може допомогти зменшити втрати людського капіталу для покращення поточної та майбутньої продуктивності та зростання [23].

Міжнародна організація праці підрахувала, що у 2023 році глобальний рівень безробіття становив 5,1%, що на 0,2% більше, ніж у 2022 році. Глобальна нестача робочих місць (кількість людей, які хочуть отримати роботу, незалежно від того, чи є вони зараз доступними чи шукають роботу) скоротилася у 2023 році до 435 мільйонів, порівняно з близько 500 мільйонів у 2020 році, 476 мільйонів у 2021 році та понад 440 мільйонів у 2022 році. Проте прогрес був нерівномірним. Рівень участі в робочій силі збільшився в країнах з високим рівнем доходу (+0,3%) і в країнах з доходом нижче середнього (+1,5%), але в країнах з низьким рівнем доходу і рівнем доходу вище середнього рівень участі в робочій силі знизився (на 0,1 % і 0,3 % відповідно). Навіть у заможних країнах Великої двадцятки високі темпи інфляції та зростання вартості житла суттєво підірвали значну частину нещодавнього підвищення номінальної заробітної плати. Крім того, очікується,

що у 2024 році рівень неофіційної зайнятості залишиться незмінним, на нього припадатиме приблизно 58% світової робочої сили, тоді як рівень безробіття серед молоді в 3,5 рази вищий, ніж серед дорослих, а глобальні рівні участі жінок у робочій силі відстають від чоловіків на 25 років [24].

Хоча модель відновлення США після глобальної фінансової кризи та пандемічної кризи була схожою з ЄС, проте не ідентичною. Набагато швидше відновлення ЄС від пандемічної рецесії, ніж від глобальної фінансової кризи, було пов'язане з макро- та мікрополітикою, а також відмінностями у вразливості та інституційній структурі. Коли світова фінансова криза вразила світ, більшість південних країн ЄС постраждали від вразливості у своїх фінансових секторах, зовнішньому фінансуванні та/або державних фінансах. На момент пандемії цього вже не було. Після глобальної фінансової кризи початкова фінансова реакція була поміркованою, за якою швидко пішло посилення фінансової політики. Навпаки, фінансові стимули були надані в усьому ЄС після пандемії. Інституційна архітектура ЄС значно покращилася між двома кризами, особливо завдяки жорсткішому банківському регулюванню, спільному банківському нагляду в Єврозоні, створенню інститутів управління кризою та більшій зосередженості на макроекономічному надгляді [28].

Відносно України, то зміни на ринку праці, пов'язані з війною, підтримують високий рівень безробіття. Починаючи з 2023 року, на ринку праці спостерігаються певні ознаки стабілізації на тлі зменшення чистого міграційного відтоку та часткового повернення внутрішньо переміщених осіб. Однак все ще висока кількість безробітних виникненню диспропорцій між регіонами та секторами. Це призведе до збереження високого рівня безробіття протягом усього прогностичного періоду. Інфляція поступово зростатиме після помітного падіння у 2023 році та на початку 2024 року. Інфляція демонструвала значне та стійке зниження з 2023 року, сягнувши 3,2% у березні 2024 року порівняно з 21,3% у березні 2023 року. Таке значне падіння було зумовлене переважно зниженням цін на продукти харчування, які

Таблиця 4

Рівень безробіття населення, 1998–04.2024 рр., %

Рівень безробіття	США	ЄС	Велика Британія	Китай	Індія	Україна
1998	4,5	10,49	6,20	3,24	7,51	11,32
1999	4,2	10,19	6,04	3,25	7,68	11,86
2000	4,0	9,82	5,56	3,26	7,85	11,71
2001	4,7	9,21	4,70	3,80	8,02	11,06
2002	5,8	9,55	5,04	4,24	8,20	10,14
2003	6,0	9,66	4,81	4,58	8,37	9,06
2004	5,5	9,88	4,59	4,49	8,54	8,59
2005	5,1	9,63	4,75	4,52	8,70	7,18
2006	4,6	8,68	5,35	4,43	8,62	6,81
2007	4,6	7,5	5,26	4,35	8,54	6,35
2008	5,8	7,25	5,62	4,59	8,46	6,36
2009	9,3	9,18	7,54	4,72	8,38	8,84
2010	9,6	9,85	7,99	4,53	8,30	8,10
2011	8,9	9,89	8,04	4,55	8,22	7,85
2012	8,1	10,87	7,88	4,58	8,14	7,53
2013	7,4	11,32	7,52	4,60	8,06	7,17
2014	6,2	10,82	6,1	4,63	7,98	9,27
2015	5,3	10,02	5,3	4,65	7,89	9,14
2016	4,9	9,10	4,81	4,56	7,81	9,35
2017	4,4	8,12	4,33	4,47	7,73	9,5
2018	3,9	7,25	4,0	4,31	7,65	8,8
2019	3,7	6,67	3,74	4,56	6,51	8,19
2020	8,1	7,04	4,47	5,0	7,86	9,48
2021	5,3	7,02	4,83	4,55	6,38	9,83
2022	3,6	6,15	3,73	4,98	4,82	24,53
2023	3,6	6,1	4,03	5,2	3,2	19,07
04.2024	4,0	5,9	4,15	5,1	3,2	14,51

Джерело: складено авторами за даними [25], [26], [27]

були підштовхнуті надлишковою пропозицією сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку через високий врожай та перебої в роботі експортних маршрутів. Очікується, що в міру того, як цей фактор поступово зникне, інфляція зростатиме, що також буде зумовлено перебоями в постачанні енергоносіїв, зростанням вартості робочої сили та відновленням внутрішнього попиту. Відповідно, після зниження до 5,5% у 2024 році інфляція, за оцінкою, зросте до 7,8% у 2025 році [29].

Підсумовуючи, можна сказати, що утримання низького рівня безробіття за рахунок внутрішньої гнучкості та додаткової державної підтримки через автоматичні або дискреційні політичні інтервенції продемонструвало перші ознаки успіху – принаймні в короткостроковій перспективі, незважаючи на масштаби кризи. Однак, по мірі того, як відновлення починає набирати обертів, виникають важливі наслідки для структурної перебудови, оскільки це вимагатиме іншого політичного підходу. Зокрема, замість того, щоб компенсувати тимчасову втрату попиту шляхом субсидування секторів, які можуть перебувати в занепаді, необхідно буде вживати заходів для стимулювання економічних інновацій та мобільності на ринку праці. Це означає сприяння

зовнішній гнучкості та перерозподілу робочих місць, а також заохочення внутрішньої функціональної гнучкості через навчання впродовж життя та навчання на робочому місці. Тут роль ефективної активної політики на ринку праці, тобто допомоги в пошуку роботи та навчання, а також субсидій на працевлаштування та стартових грантів, буде дуже важливою для заохочення швидкого та сталого працевлаштування. У багатьох випадках зайнятість продовжує падати, а отже, антикризові стабілізаційні заходи все ще необхідні, і якщо їх правильно розробити, вони можуть сприяти загальному відновленню економіки, не забуваючи при цьому про фінансові міркування (і підтримуючи їх) [30].

Економічне зростання зазвичай відрізняють від економічного розвитку, причому останній термін обмежується економіками, які близькі до прожиткового мінімуму. Термін «економічне зростання» застосовується до економік, у яких уже спостерігається зростання доходів на душу населення. У фразеології Ростоу економічне зростання починається десь між етапом злету та етапом зрілості; або, кажучи термінами Кларка, між стадією, на якій домінує первинне, і стадією, на якій домінує вторинне виробництво [31].

Прогнози економічного зростання є тими індикаторами, за якими уважно стежать. Звісно, до них слід ставитися з недовірою, але країни з великими перспективами зростання також мають тенденцію бути більш привабливими для інвестицій, оскільки більший потенціал економічної активності може забезпечити більший прибуток.

Українська економіка продовжує боротися з наслідками агресивної війни росії. Після значної стійкості у 2023 році економічне зростання сповільнилося у 2024 році через погіршення настроїв, відновлення руйнувань енергетичної інфраструктури внаслідок російських атак та дефіцит робочої сили. Незважаючи на триваючі російські атаки, українська економіка зросла на 5,3% у 2023 році. Такі високі показники були зумовлені високим сільськогосподарським виробництвом, підтримуючою фінансовою політикою, посиленою міжнародною допомогою, а також поступовою адаптацією споживачів та бізнесу до умов воєнного часу. Прогнозується, що у 2024 році зростання реального ВВП суттєво сповільниться. Війна й надалі погіршуватиме настрої та перешкоджатиме відновленню виробничих потужностей, зокрема в енергетичному секторі, де, за попередніми оцінками, на початку 2024 року було зруйновано 30-40% енергогенеруючих потужностей. За припущення, що з початку 2025 року будуть створені умови для поступового нарощування зусиль з відновлення на ранній стадії, прогнозується, що зростання прискориться у 2025 році завдяки підвищенню довіри та значним інвестиціям у відновлення. Як наслідок, після сповільнення до

прогнозованих 2,9% у 2024 році, зростання реального ВВП, як очікується, прискориться і досягне 5,9% у 2025 році [32].

Очікується, що цього року кожна четверта економіка, що розвивається, залишиться біднішою, ніж була напередодні пандемії у 2019 році. Ця частка вдвічі вища для країн, які перебувають у нестабільній ситуації та постраждали від конфлікту. Крім того, розрив у доходах між економіками, що розвиваються, і розвиненими економіками збільшиться майже в половині країн, що розвиваються, протягом 2020–24 років. Це найвища частка з 1990-х років. Очікується, що дохід на душу населення в цих економіках, важливий показник рівня життя, зросте в середньому на 3,0% до 2026 року, що значно нижче середнього показника в 3,8% за десятиліття до COVID-19 [33].

Висновки. Резюмуючи вище викладене можна зробити висновок, що роки, які передували кризі, характеризувалися високими темпами глобального зростання та відносно стабільною і низькою інфляцією, не значним рівнем безробіття в більшості країн. Зростання було зумовлене значним підвищенням продуктивності праці в багатьох країнах, що в поєднанні з подальшою інтеграцією країн, що розвиваються, у світову економіку та значним розширенням торгівлі дозволило цінам залишатися відносно стабільними протягом декількох років. Оскільки, як показує історія, фінансові кризи є неминучими, то пакети фінансових стимулів були основною стратегією урядів, які намагалися подолати наслідки глобальної економічної кризи.

Список використаних джерел:

1. Sharma S. Why China survived the asian financial crisis. *Brazilian Journal of Political Economy*. 22 (2). 2002. DOI: <https://doi.org/10.1590/0101-31572002-1235>
2. Koukil M., Belhadj R. & Chikhaoui M. Impact of Financial Crisis on GDP Growth: The Case of Developed and Emerging Countries Mondher. *International Journal of Economics and Financial*. 2017. Vol. 7 Is. 6. P. 212–221. URL: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/4359/pdf>
3. European Union GDP 1960-2025. 2024. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/EUU/european-union/gdp-gross-domestic-product>
4. World Integrated Trade Solution. 2025. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/IND/StartYear/1997/EndYear/2021/Indicator/NY-GDP-MKTP-CD>
5. Trading Economics. 2025. URL: <https://tradingeconomics.com/united-kingdom/gdp>
6. Rakic D. Two years of war: The state of the Ukrainian economy in 10 charts. *Economic Governance and EMU Scrutiny Unit* (EGOV): Directorate-General for Internal Policies PE 747.858. 2024. 9 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI\(2024\)747858_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI(2024)747858_EN.pdf)
7. Abiad A., Mishra P. & Topalova P. How Does Trade Evolve in the Aftermath of Financial Crises? *IMF Working Paper*. 2011. 11/3. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2011/003/article-A001-en.xml>
8. Trade and Economic Effects of Responses to the Economic Crisis. *Trade Policy Studies*. 2010. 130 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2010/08/trade-and-economic-effects-of-responses-to-the-economic-crisis_g1g10a60/9789264088436-en.pdf
9. Eaton J., Sam K., Brent N. & John R. Trade and the Global Recession. *National Bureau of Economic Research*. 2011. Working Paper No. 16666. 51 p. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w16666/w16666.pdf
10. United States Trade Summary 2019. World Integrated Trade Solution. 2025. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2019/Summary>
11. European Union Exports 1970-2025. Macrotrends. 2025. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/EUU/european-union/exports>
12. Imports and Exports USA. TrendEconomy. 2025. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/UnitedStatesOfAmerica/TOTAL>
13. Imports and Exports India. TrendEconomy. 2025. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/India>
14. Imports and Exports China. TrendEconomy. 2025. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/China>

15. Imports and Exports European Union. TrendEconomy. 2025. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/EuropeanUnion>
16. Imports and Exports. Ukraine. TrendEconomy. 2025. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine>
17. Broll U.; Jauer. J. How international trade is affected by the financial crisis: The gravity trade equation. *Dresden Discussion Paper Series in Economics*. 2014. No. 03/14. 29 p. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/144879/1/816914109.pdf>
18. Chernyaka O., Khomiaka V. & Chernyak Y. The Main Triggers of the Balance of Payment Crisis in the Eastern Europe. *6th International Conference on Information and Communication Technologies in Agriculture, Food and Environment (HAICTA 2013). Procedia Technology* 8 (2013). 2013. P. 47–50. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212017313000704/pdf?md5=0e9febac117617a36242fb01262fd281&pid=1-s2.0-S2212017313000704-main.pdf>
19. World Bank Group. 2025. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Series/SL.EMP.TOTL.SP.FE.NE.ZS>
20. Share of employed people in the Chinese population from 2013 to 2023. Statista. 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/239153/employment-rate-in-china/>
21. Employment Rate in India (2010 – 2021, %). 2025. URL: <https://www.globaldata.com/data-insights/macroeconomic/employment-rate-in-india-2137608/>
22. Cohen-Setton J., Pisani-Ferry J. When more delivers less: Comparing the US and French COVID-19 crisis responses. *Policy Briefs* 20-9. 2020. URL: <https://www.piie.com/publications/policy-briefs/when-more-delivers-less-comparing-us-and-french-covid-19-crisis>
23. Silva J., Weber M. & Pela K. What we're reading about employment in times of multiple crises. 2022. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/jobs/what-were-reading-about-employment-times-multiple-crises>
24. Ventur L. Unemployment Rates Around the World. 2024. URL: <https://gfmag.com/data/economic-data/world-unemployment-rates/>
25. U.K. Economic Growth 1955-2025. Macrotrends. 2025. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/GBR/united-kingdom/economic-growth-rate>
26. European Union Unemployment Rate 1991-2025. Macrotrends. 2025. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/EUU/european-union/unemployment-rate>
27. Unemployment rate in the United States from 1990 to 2023. Statista. 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/193290/unemployment-rate-in-the-usa-since-1990/>
28. Darvas Z. Two crises, two continents: how the labour-market impacts have differed. 2023. URL: <https://www.bruegel.org/analysis/two-crises-two-continents-how-labour-market-impacts-have-differed>
29. European Economic Forecast. *Spring* 2024. 2024. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/forecasts/2024/spring/spring_forecast-2024_ua_en.pdf
30. Eichhorst W., Escudero V., Marx P. & Tobin S. The Impact of the Crisis on Employment and the Role of Labour Market Institutions. 2010. 38 p. URL: <https://d-nb.info/1010690388/34>
31. Cornwall J. Economic concepts. *Finance & the Economy*. 2025. URL: <https://www.britannica.com/money/economic-growth/The-analysis-of-growth>
32. European Economic Forecast. *Spring* 2024. Ukraine. 2024. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/forecasts/2024/spring/spring_forecast-2024_ua_en.pdf
33. Global Growth Is Stabilizing for the First Time in Three Years. World bank. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/06/11/global-economic-prospects-june-2024-press-release>

MACROECONOMIC CONSEQUENCES OF THE IMPACT OF GLOBAL FINANCIAL CRISES

Summary. This article explores the macroeconomic consequences of the impact of global financial crises. An analysis of financial crises shows that they have a negative impact on the country's economic growth. It has been established that financial crises have a negative effect on the growth of a country's gross domestic product (GDP), exports and imports. Nevertheless, the overall indicator of global GDP masks significant regional differences that occurred during financial crises. For example, during the 2007–2008 financial crisis, while the more developed economies of North America, Western Europe, and Japan were severely affected – along with countries dependent on them for trade or finance, large emerging economies such as China and India resisted this trend. In particular, China's massive financial stimulus in 2008–2009 likely prevented the global economy from sliding further into depression. In 2022, Ukraine's GDP fell by nearly 30%. It is argued that a necessary condition for the successful functioning of any country's economy is the availability of a competitive workforce. Although employment levels show a positive trend, significant concentrated and persistent losses remain overall. The history of past financial crises shows that a full recovery to pre-crisis trends is often a myth and leads to problems, especially for young people. In the case of Ukraine, labor market changes related to the war contribute to a high unemployment rate. The years preceding the crisis were characterized by high global growth rates, relatively stable and low inflation, and moderate unemployment in most countries. Growth was driven by significant increases in labor productivity in many countries. Combined with the further integration of developing countries into the global economy and substantial expansion of trade, this allowed prices to remain relatively stable for several years. It is concluded that since financial crises are inevitable, financial stimulus packages have been the primary strategy of governments trying to overcome the consequences of the global economic crisis.

Keywords: financial crisis, export, import, gross domestic product, employment, international economic relations, global economy.